

ТАКТИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Лисенко В. В., Горбаньов І. М.

Стаття присвячена тактичним, організаційним та психологічним особливостям підготовки допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування. У статті досліджено проблематику підготовки та проведення допиту неповнолітніх осіб під час досудового розслідування, з акцентом на вікові, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх, що впливають на достовірність їхніх свідчень. Виявлено та висвітлено низку факторів, що ускладнюють процес підготовки допиту, серед яких: недостатня когнітивна зрілість дітей, підвищена емоційна вразливість та схильність до впливу авторитетних дорослих, що може призвести до несвідомого або свідомого надання недостовірної інформації. Автори розглядають специфіку сприйняття подій дітьми різних вікових груп, зокрема труднощі відтворення подій дітьми молодшого шкільного віку та схильність підлітків до прийняття імпульсивних рішень, що обумовлює застосування адаптованих тактик допиту, що відповідають рівню розвитку дитини та допомагають мінімізувати стрес і ризики надання недостовірних свідчень. Особливу увагу приділено необхідності створення дружнього психологічного середовища під час допиту, зокрема вибору місця, часу та залучення фахівців (психологів, педагогів), що сприяє отриманню правдивих показань. Розглядаються рекомендації щодо забезпечення умов для комфортного допиту, серед яких - облаштування спеціальних приміщень із нейтральною обстановкою, що знижує рівень страху та емоційного напруження в дитини. Окремо підкреслюються етичні аспекти допиту, які полягають у створенні атмосфери довіри та поваги до особистості неповнолітнього, уникненні психологічного тиску або маніпуляцій. Пропонуються тактичні прийоми, що базуються на емпатії, відкритих запитаннях та поступовому підході до складних тем, які дозволяють уникнути викривлення показань. Автори також розглядають значення невербальних сигналів у процесі допиту та наголошують на необхідності спеціальної підготовки слідчих для ефективної взаємодії з неповнолітніми.

Ключові слова: допит, криміналістична тактика, підготовка до допиту, слідчі (розшукові) дії, допит неповнолітньої особи, тактичний прийом.

Lysenko V. V., Gorbanov I. M. Tactical, organizational and psychological features of preparing the interrogation of a minor during a pre-trial investigation

The article is devoted to the tactical, organizational and psychological features of preparing the interrogation of a minor during a pre-trial investigation. The article examines the problems of preparing and conducting the interrogation of minors during the pre-trial investigation, with an emphasis on the age, psychological and social characteristics of minors that affect the reliability of their testimony. A number of factors complicating the process of preparing an interrogation have been identified and highlighted, including: insufficient cognitive maturity of children, increased emotional vulnerability and susceptibility to the influence of authoritative adults, which can lead to unknowingly or knowingly providing unreliable information. The authors consider the specifics of the perception of events by children of different age groups, in particular, the difficulty of reproducing events by children of primary school age and the tendency of teenagers to make impulsive decisions, which determines the use of adapted interrogation tactics that correspond to the child's level of development and help minimize stress and the risks of providing unreliable testimony. Special attention is paid to the need to create a friendly psychological environment during the interrogation, in particular the choice of place, time and involvement of specialists (psychologists, teachers), which contributes to obtaining truthful testimony. Recommendations for providing conditions for a comfortable interrogation are considered, including the arrangement of special rooms with a neutral environment, which reduces the level of fear and emotional stress in the child. Ethical aspects of interrogation are emphasized separately, which consist in creating an atmosphere of trust and respect for the minor's personality, avoiding psychological pressure or manipulation. Tactics based on empathy, open-ended

questions, and a step-by-step approach to complex topics are offered to avoid bias.

Key words: *interrogation, forensic tactics, preparation for interrogation, investigative (search) actions, interrogation of a minor, tactical reception.*

Постановка проблеми та її актуальність. Неповнолітні особи часто стають свідками, потерпілими та підозрюваними вчинення кримінальних правопорушень. Для отримання від дітей криміналістично важливої інформації слідчі під час досудового розслідування проводять слідчі (розшукові) дії, зокрема допити. Підготовчий етап допиту вказаних суб'єктів кримінального провадження є критично важливим, оскільки від нього значною мірою залежить достовірність показань і психологічний комфорт дитини. Врахування вікових, емоційних і когнітивних особливостей неповнолітнього ще до початку допиту дозволить слідчому налаштувати тактику, адаптовану до індивідуальних потреб дитини. На цьому етапі визначаються оптимальні умови для проведення допиту, обираються відповідні тактичні прийоми, і готуються питання, які сприяють отриманню об'єктивної інформації. Особливу увагу у ході підготовки до допиту слідчі приділяють забезпеченню належного психологічного клімату, що має мінімізувати рівень стресу неповнолітньої особи, яка може відчути тривогу через незвичний характер ситуації. Присутність психолога або педагога в процесі підготовки допомагає слідчому правильно оцінити емоційний стан дитини, що є важливим для коректного вибору тактики. Крім того, попередня підготовка знижує ризик виникнення комунікаційних бар'єрів та забезпечує дотримання етичних норм і прав дитини, які можуть бути порушені через неврахування її вікових та психологічних особливостей. Тож, плануючи проведення допиту доцільно врахувати низку тактичних, організаційних та психологічних особливостей, що можуть позитивно або негативно вплинути на результативність означеної слідчої (розшукової) дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національні та закордонні вчені, серед яких: Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, О.О. Волобуєв, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, В.О. Коновалова, І.А. Колесник, О.О. Подобний, Р.Л. Степанюк, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько, М.Г. Щербаковий та інші, досліджували різноманітні аспекти криміналістичної тактики, у тому числі тактику допиту з урахуванням його класичних стадій. Їх наукові здобутки створили міцне підґрунтя для подальших

більш детальних та вузькоспеціальних криміналістичних досліджень. За останнє десятиліття за напрямом тактики допиту неповнолітніх осіб були проведені, на нашу думку, значні наукові дослідження О. Процюк «Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного» (2017 р., Львів) [1]; В. Баранчука «Система тактичних прийомів установлення психологічного контакту при допиті» (2018 р., Харків) [2]; В. Гірука «Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів» (2021 р., Київ) [3] та інші. Також означена тематика знайшла висвітлення у наукових статтях: «Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні», Т. Мальована (2015 р.) [4]; «Тактико-психологічні особливості проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб», С. Калюжна (2017 р.) [5]; «Можливості використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх», В. Плетенець, А. Балюра (2018 р.) [6]; «Урахування психологічних особливостей розвитку особистості неповнолітніх під час допиту (опитування) за методикою «Зелена кімната», Н. Пряхіна (2020 р.) [7]; «Окремі аспекти використання «Зеленої кімнати» як місця допиту неповнолітнього підозрюваного», О. Литвиненко (2022 р.) [8] та інші. Ураховуючи наведене можна вказати на певний ступінь теоретичної розробленості тактики допитів неповнолітніх осіб, однак, тактичні, організаційні та психологічні особливості підготовки допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування, на нашу думку, висвітлені фрагментарно, що обумовлює необхідність проведення відповідного наукового дослідження.

Метою статті є визначення та висвітлення тактичних, організаційних та психологічних особливостей підготовки допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. За результатами вивчення навчально-наукової літератури та інтерв'ювання слідчих ГУНП в Одеській області виявлено теоретико-практичну проблематику підготовки допиту неповнолітньої особи у досудовому розслідуванні, яка обумовлена: віковими, психологічними та когнітивними особливостями неповнолітніх осіб щодо їхнього сприйняття, аналізу, оцінки, запам'ятовування та відтворення інформації про події під час підготовки до допиту; їх схильностями до впливу авторитетних дорослих, що може призвести до свідомого чи несвідомого надання неправдивих показань; страхом перед слідчими поліції як особами, які

здійснюють каральну функцію; міжнародними стандартами прав дитини та її участі у кримінальному провадженні та слідчих (розшукових) діях; сучасними етичними підходами слідчої практики; створенням належних умов для допиту, таких як вибір оптимального часу, спеціально обладнаного місця та залучення відповідних фахівців; та інше.

Під час досудового розслідування допит неповнолітніх є особливою процедурою, яка вимагає врахування специфічних вікових та психологічних особливостей. Неправильний підхід до проведення допиту може призвести до отримання недостовірних або спотворених показань, що може негативно вплинути на результати розслідування. До основних вікових характеристик неповнолітніх осіб, які доцільно враховувати під час підготовки та проведення їх допиту відносяться: 1) діти у віці від 6 до 11 років (молодший шкільний вік) мають обмежену здатність до чіткого відтворення фактів. Діти цього віку часто не можуть правильно оцінити час або простір подій, в яких вони брали участь. Їхнє сприйняття є фрагментарним, а пам'ять мимовільною, тому під час допиту вони можуть зосереджувати увагу на емоційно забарвлених моментах, часто нехтуючи важливими фактами. Крім того, діти схильні плутати послідовність подій, що може утруднити встановлення реальної картини подій; 2) підлітки у віці від 12 до 17 років (старший шкільний вік) вже мають розвинуті когнітивні здібності, ніж молодші діти, але їхня здатність до критичного мислення та аналітичної оцінки ситуацій ще не є повністю сформованою. Підлітки можуть бути схильні до прийняття імпульсивних рішень і можуть перебільшувати або недооцінювати значення окремих подій. Вони краще сприймають і передають інформацію, проте можуть бути під впливом соціальних факторів, таких як тиск однолітків або страх перед дорослими. Це може спотворювати їхні свідчення та впливати на їхнє співпрацю зі слідчим [2; 5].

Основними психологічними особливостями неповнолітніх осіб, які доцільно враховувати під час підготовки та проведення їх допиту є: 1) вразливість до впливу з боку дорослих. Це може включати як позитивний, так і негативний тиск. Наприклад, під час допиту діти можуть погоджуватися з питаннями слідчого або повторювати те, що вони чули від інших осіб, навіть якщо це не відповідає дійсності. Вплив слідчого може спонукати неповнолітніх до надання неправдивих свідчень; 2) емоційна нестабільність неповнолітніх також має важливе значення під час допиту. Діти можуть бути схвильовані або налякані, що впливає на їх

здатність об'єктивно передавати інформацію. Діти, які переживають сильні емоції, часто перекручують сприйняті факти або взагалі забувають важливі деталі; 3) не розвинуті чи обмежені мовні навички ускладнюють чітке формулювання ними думок, що впливає на точність свідчень, оскільки дитина може не мати відповідної термінології для опису того, що сталося.

Через вікові, психологічні та соціальні особливості неповнолітні особи є вразливою категорією і вплив на їх показання може призводити до викривлення фактів та надання неправдивих показань. Наприклад, діти часто погоджуються з думками та висловлюваннями старших через страх або бажання уникнути конфлікту. Тож, до ризиків впливу на показання неповнолітніх осіб, які доцільно враховувати під час підготовки їх допиту у ході досудового розслідування, можна віднести: 1) соціальний вплив, особливо з боку авторитетних дорослих (батьків, вчителів, слідчих). Дитина, дає недостовірні показання, щоб догодити слідчому або уникнути неприємних чи незручних запитань, швидше закінчити допит. Підлітки, які схильні до соціальної адаптації, можуть навмисно або несвідомо змінювати свої свідчення під впливом авторитетів або інших важливих для них осіб; 2) психологічний тиск і проведення допиту в стресових або офіційних умовах може викликати спотворення фактів або сприяти втраті важливих деталей події; 3) вразливість неповнолітніх осіб до маніпуляцій з боку інших осіб (друзів, знайомих, батьків) може суттєво впливати на їхні показання; 4) недосконалість пам'яті та когнітивні обмеження неповнолітніх осіб може спричинити неточності у відтворенні подій. Наприклад, діти часто мають мимовільну пам'ять, яка фіксує переважно емоційно значущі моменти, в той час як деталі можуть бути пропущені або викривлені. Це особливо стосується дітей молодшого віку, які схильні плутати послідовність подій або змінювати їх значення під впливом емоцій; 5) оточення, в якому проводиться допит, також може впливати на поведінку та показання неповнолітніх. Якщо дитина перебуває в незвичній для неї або офіційній обстановці, вона може почуватися незручно або налякано, що вплине на якість показань [10].

У міжнародних і національних правових актах прописані особливі вимоги до захисту прав дітей, що обов'язково враховуються під час підготовки та проведення допиту неповнолітньої особи, а також через її вразливість та обмежені знання правових процедур. Правова база захисту дітей у кримінальних провадженнях спирається на

низку міжнародних документів, зокрема Конвенцію ООН про права дитини, яка гарантує дітям спеціальний захист під час правових процедур, забезпечення отримання адекватного захисту і справедливого ставлення незалежно від процесуального статусу [11]. Міжнародні стандарти містять ключові принципи захисту прав дитини під час досудового розслідування: забезпечення права дитини бути вислуханою; захист від будь-яких форм насильства або психологічного тиску; гарантія права на правову допомогу та представництво. Дотримання наведених стандартів під час допиту є обов'язковим для запобігання зловживанням та захисту емоційної і психологічної недоторканності дитини, і потребує проведення відповідних підготовчих заходів. КПК України також встановлює, що допит неповнолітніх осіб повинен проводитися з урахуванням їх вікових і психологічних особливостей, за участі психолога або педагога як інструментів забезпечення належного захисту дитини [9]. Отже, процес допиту дитини повинен бути максимально гуманним і не завдавати шкоди, не містити психологічного тиску з боку слідчих, що може впливати на її показання.

Вікові та психологічні особливості неповнолітніх осіб підвищують значення етики в процесі досудового розслідування, а також особливостей вибору та застосування тактичних прийомів. Етичний аспект допиту неповнолітніх осіб підкреслює важливість гуманного ставлення до дитини і зосереджений на захисті її прав та психологічного комфорту. Тактичні прийоми допиту, з одного боку, мають бути спрямовані на створення атмосфери довіри, безпечності та підтримки, що є особливо важливим для зниження стресу в умовах допиту, а з іншого боку, мають бути націлені на отримання вичерпних відомостей про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Будь-які форми тиску або маніпуляцій суперечать етичним вимогам і можуть призвести до отримання недостовірних показань. Принципи етики зобов'язують слідчого уникати формулювань, які можуть спричинити страх або тривогу в неповнолітнього, та створювати середовище, що допомагає дитині висловлюватися вільно [1]. Отже, допит неповнолітніх осіб передбачає широке застосування психологічних прийомів, проте їх використання має бути етичним і обмеженим.

Неправдиві показання неповнолітніх осіб, що викликані низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів (психологічний тиск, стрес, страх перед дорослими, стан особи та органів чуття у момент сприйняття, індивідуальна специфіка

запам'ятовування та забування, вплив оточення або недостатня когнітивна зрілість), є суттєвою проблемою у слідчій практиці. Саме тому попередження неправдивих показань на етапі підготовки до допиту є критичним для забезпечення справедливого та ефективного розслідування. Правильність багатовступневих дій слідчого на етапі підготовки допиту є своєрідною передумовою до попередження, виявлення та припинення неправдивих показань.

Прогнозування поведінки неповнолітньої особи під час її допиту допомагає слідчому підготувати тактику допиту, що дозволить уникнути викривлень у показаннях, забезпечити емоційний комфорт неповнолітньої особи, дотримання її прав, уникнення психологічного тиску і покращення взаємодії зі слідчим у випадку мовчазною позиції, уникнення психологічного контакту, захисної агресії та відкритого небажання співпрацювати. Прогнозування поведінки вимагає глибокого розуміння вікових особливостей та адаптації тактики допиту до індивідуальних характеристик дитини для передбачення реакції на стрес у ході слідчої (розшукової) дії, обираючи найбільш оптимальних тактичних прийомів для мінімізації ризику викривлення показань. Прогнозування поведінки, а отже знання потенційних реакцій дитини дозволяє підготувати відповідні тактичні прийоми та уникнути непередбачуваних викривлень інформації. Завдяки попередньому аналізу вікових, психологічних та емоційних особливостей дитини, слідчий може створити безпечні та сприятливі умови для допиту, забезпечити психологічний комфорт та сприяти отриманню об'єктивних показань [2].

Комунікаційні бар'єри є суттєвою проблемою під час допиту неповнолітніх осіб, що націлює слідчих на етапі підготовки передбачати та шукати шляхи їх подолання. Причинами виникнення комунікаційних бар'єрів у неповнолітніх осіб є їх вікові та когнітивні особливості, сторонній вплив, емоційні чинники, штучні соціальні ціннісні установки, обмежений словниковий запас та мовні навички, та інше. На етапі підготовки допиту неповнолітньої особи слідчому доцільно прогнозувати комунікаційні бар'єри та мати працездатні алгоритми для їх подолання [6; 7].

Неповнолітні, як особливо вразливі учасники кримінального процесу, потребують створення спеціальних умов для їх допиту. Відповідно до міжнародного та національного законодавства та принципів гуманізму та етики допит неповнолітніх осіб має відбуватися у сприятливій, безпечній та психологічно комфортній атмосфері. Важливість

забезпечення таких умов обґрунтовується необхідністю захисту прав дитини та отримання достовірних показань. Психологічний клімат під час допиту відіграє ключову роль у забезпеченні належних умов для взаємодії зі слідчим. Діти, які беруть участь у кримінальному процесі, можуть переживати значний стрес, що може викликати тривожні стани та викривлення свідчень [3].

Місце та час проведення допиту неповнолітніх осіб можуть розглядатися як спеціальні умови. Так, службовий кабінет слідчого є офіційним приміщенням, яке має ряд об'єктивних характеристик, що можуть негативно впливати на психологічний стан неповнолітньої особи під час допиту. Психологічний стан допитуваного впливає на достовірність показань. Службовий кабінет слідчого зазвичай оформлений у офіційному стилі створює напругу та відчуття «силової» обстановки, що може викликати у неповнолітнього страх або тривогу. У свою чергу, це може негативно впливати на здатність дитини давати правдиві та об'єктивні свідчення, оскільки емоційний дискомфорт посилює ризик викривлення сприйняття подій. Діти мають обмежену здатність до вербальної комунікації в стресових умовах, і в незвичному для них середовищі можуть відчувати себе розгублено. Неповнолітній, перебуваючи в службовому кабінеті, може сприймати його як місце контролю та покарання, що спонукає до підвищеного напруження. У такому стані дитина може зосереджуватись на очікуваних відповідях, а не на правдивому відтворенні подій, або взагалі відмовитися від співпраці через страх. З тактичної точки зору, для досягнення цілей допиту слід забезпечити довірливу та невимушену атмосферу, яка зменшує психологічні бар'єри [4]. Службовий кабінет слідчого може створити почуття дистанційованості між слідчим і дитиною, перетворюючи допит у формальний процес із суворим регламентом. Це знижує можливість встановлення контактів та довіри, які є ключовими у взаємодії з неповнолітніми. Крім того, у таких кабінетах не завжди передбачені умови для участі психолога або педагога, чия присутність є обов'язковою для створення безпечного середовища. Допит неповнолітніх повинен бути направлений на максимальний захист їхніх прав та інтересів, що часто недосяжно в умовах стандартного службового кабінету [5].

Психологічний та фізіологічний стан дитини значною мірою залежить від часу доби. Вибір оптимального часу для допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування є важливим

аспектом, що впливає на достовірність свідчень та забезпечення прав дитини. Зазвичай діти найкраще налаштовані на співпрацю вранці або на початку дня, коли вони менше піддаються впливу втоми, не відчують голоду та емоційного навантаження. Допит у цей час є вдалим для сприйняття інформації та її відтворення, сприяє більш точному відтворенню подій та деталей, що дозволяє слідчому отримати більш об'єктивні свідчення, оскільки рівень стомлюваності дитини є мінімальним. У вечірні години дитина може відчувати втому, що вплине на концентрацію та пам'ять, а це, в свою чергу, може призвести до спотворення або викривлення інформації. Отже, забезпечення належних умов для допиту неповнолітніх осіб є критично важливим комплексним завданням для гуманного та ефективного проведення вказаної вербальної слідчої (розшукової) дії - отримання достовірних показань.

Аналізуючи викладене зазначимо, що підготовка допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування потребує врахування багатьох аспектів:

- вікові та психологічні особливості неповнолітніх є вирішальними факторами, які слід врахувати під час підготовки допиту у ході досудового розслідування. Правильний підхід до допиту неповнолітніх дозволяє отримати достовірну інформацію, мінімізуючи вплив стресу і зовнішніх факторів на дитину. Залучення психологів, створення дружнього, безпечного середовища та застосування адаптованих технік допиту допоможуть забезпечити ефективний процес розслідування, водночас захищаючи права неповнолітніх учасників кримінального процесу;

- численні ризики, що впливають на показання неповнолітніх осіб можна нейтралізувати або зменшити залученням до допиту психолога; проведенням допиту у дружньому чи нейтральному середовищі, що мінімізує страх і тиск; використанням відкритих запитань, які дозволять дитині самостійно відтворити події, не виправляючи її та не підказуючи правильні відповіді;

- міжнародні стандарти та національне законодавство чітко визначають пріоритетність прав дітей над завданнями кримінального провадження, а отже, криміналістичні рекомендації та специфіка тактики допиту вказаних суб'єктів повинна також ґрунтуватись на вказаних позиціях;

- допит неповнолітніх осіб передбачає широке застосування психологічних прийомів, проте їх використання має бути етичним і обмеженим, також він не повинен сприйматися як засіб тиску,

а як процес, що забезпечує встановлення істини без порушення прав дитини. Тактичні прийоми мають відповідати принципам пропорційності та необхідності, а також гарантувати повагу до гідності дитини, гуманність, мінімізувати психологічний тиск;

– попередження неправдивих показань неповнолітніх осіб під час допиту є багатоступеневим процесом, що вимагає ретельної підготовки його плану, зваженого вибору тактичних прийомів (пріоритету відкритих запитань), врахування вікових та психологічних особливостей конкретної дитини, залучення допоміжних осіб та фахівців, запобігання зовнішньому впливу та дотримання етичних стандартів. Ефективне поєднання цих методів забезпечує як правдивість показань, так і захист прав дитини під час допиту;

– для прогнозування поведінки неповнолітньої особи у ході її допиту важливо знати, що в умовах психологічного тиску або страху неповнолітній може проявляти або пасивну реакцію (замкнутість, небажання спілкуватися), або активну (спроби заперечувати все, що відбувається, або вигадкування відповідей). Слідчий повинен передбачати можливість виникнення таких реакцій та знижувати рівень стресу шляхом створення сприятливої атмосфери для дитини: залучення психолога та створення безпечного середовища, що значно зменшить ймовірність негативних поведінкових реакцій;

– тактичні прийоми, що плануються до застосування під час допиту неповнолітніх осіб, повинні бути перевірені на адаптованість до вікових та психологічних особливостей дітей. Застосування тактичних прийомів доцільно супроводжувати спостереженням за невербальною поведінкою дитини: зміна міміки, поза, жестикуляція або реакції на певні питання, дають можливість прогнозувати стан та наміри допитуваної особи, що особливо важливо для корекції стратегії допиту в реальному часі. Невербальні сигнали можуть свідчити про те, що дитина приховує правду, відчуває дискомфорт або збудження, а це допомагає слідчому своєчасно змінити підхід, уникнути певних запитань і скоригувати атмосферу допиту на користь більш нейтральної та безпечної для дитини;

– прогнозування можливих комунікаційних бар'єрів та їх подолання під час допиту неповнолітніх осіб, шляхом використання відповідних тактичних прийомів (чи їх комбінацій) дозволяє забезпечити ефективну комунікацію з дитиною та отримати правдиві показання. Адаптація

мовлення у сприятливому середовищі, залучення психолога, поступове нарощування складності питань та належна підготовка слідчого є ключовими елементами для подолання цих бар'єрів і гарантування прав дитини під час допиту.

– наявність спеціальної підготовки слідчих для допиту неповнолітніх осіб дозволяє: більш професійно та компетентно урахувати вікові та психологічні особливості дітей; застосовувати адаптовані тактичні прийоми; залучати фахівців для надання психологічної підтримки; ефективно прогнозувати комунікаційні бар'єри; уникати тиску; забезпечувати належний рівень етики під час допиту; правильно реагувати на невербальні сигнали дитини та вчасно коригувати тактику, якщо вона демонструє ознаки тривоги або страху; мінімізувати ризик отримання неправдивих свідчень і зберегти психоемоційний стан дитини під час допиту;

– забезпечення належних умов для допиту неповнолітніх осіб у ході досудового розслідування, на нашу думку, трактується як сукупність використання спеціально облаштованого приміщення, адаптованої тактики допиту (емпатія, уникнення складної термінології та агресивних інтонацій, довірливе спілкування, мінімізація стресу, недопущення тиску або маніпуляцій, прості та нейтральні запитання, і т.д.), дотримання етичних норм та участь відповідних фахівців, що сприяє отриманню достовірних показань;

– службовий кабінет слідчого негативно впливає на здатність дитини давати правдиві та об'єктивні свідчення, оскільки емоційний дискомфорт посилює ризик викривлення сприйняття подій, тому не відповідає вимогам щодо створення належних умов для проведення допиту неповнолітніх осіб у ході досудового розслідування. Спеціально облаштовані кімнати для допиту з нейтральною обстановкою (теплі кольори в інтер'єрі та додаткове освітлення), належним оснащенням (відеозапис для збереження об'єктивності процесу та уникнення необхідності повторного допиту дитини, а отже, повторного стресу), можливості участі фахівців (психологів, педагогів та інших), ергономічними меблями та технічними засобами забезпечують сприятливе середовище, пришвидшують психологічний контакт для отримання достовірних показань, що є важливим для об'єктивного та гуманного правосуддя;

– оптимальний час для допиту неповнолітніх осіб у рамках досудового розслідування повинен враховувати їхні фізіологічні ритми, психологічну стійкість та когнітивні можливості. Найбільш

ефективним є проведення допиту у ранкові години або першій половині дня, що дозволяє слідчому зменшити психологічний тиск на дитину, мінімізувати вплив втоми та забезпечити об'єктивність і достовірність показань. Не рекомендується проводити допит під час обідніх перерв або у пізні вечірні години, коли дитина може відчувати голод або втому, що негативно вплине на концентрацію та пам'ять, а це, в свою чергу, може призвести до спотворення або викривлення інформації.

Висновки. Підсумовуючи сказане, відзначаємо, що переважна більшість слідчих стикається з переліченими нами теоретичними та практичними проблемами при підготовці допиту неповнолітніх осіб під час досудового розслідування, що свідчить про необхідність комплексного та етичного підходу до цієї процедури. Ключовими аспектами підготовки допиту є урахування вікових та психологічних особливостей допитуваного; мінімізація ризиків впливу на показання; дотримання прав дитини та принципів етики під час слідчої (розшукової) дії; формування комбінацій та визначення оптимальних адаптованих тактичних прийомів для отримання правдивих показань; прогнозування можливих комунікаційних бар'єрів та поведінки неповнолітньої особи під час допиту; доцільність спеціальної підготовки слідчих та забезпечення належних, дружніх умов допиту, у тому числі методики, місця та часу. Урахування вказаних аспектів на етапі підготовки допиту неповнолітньої особи під час досудового розслідування значно покращить вірогідність отримання достовірних показань.

Література

1. Процюк О. М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 243 с.
2. Баранчук В. В. Система тактичних прийомів установлення психологічного контакту при допиті : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 21 с.
3. Гірук В. В. Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 250 с.
4. Мальована Т. І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному

провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 178-184.

5. Калюжна С. В. Тактико-психологічні особливості проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб. *Приватне та публічне право*. 2017. № 3. С. 143-147.

6. Плетенець В. М., Балюра А. О. Можливості використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3 (96). С. 142-145.

7. Пряхіна Н. О., Пташник-Середюк О. І. Урахування психологічних особливостей розвитку особистості неповнолітніх під час допиту (опитування) за методикою «зелена кімната». *Габітус*. 2020. Вип. 14. С. 266-270.

8. Литвиненко О. Г. Окремі аспекти використання «Зеленої кімнати» як місця допиту неповнолітнього підозрюваного. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 189-194.

9. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.06.2024)

10. Гірук В. Тактичні ризики під час допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 322-327.

11. Конвенція про права дитини : Конвенція, Міжнародний документ від 20 листопада 1989р. №995_160. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 11.06.2024).

Лисенко В. В.,

orcid.org/0000-0003-1541-5105

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та процесу
Державного податкового університету*

Горбаньов І. М.,

orcid.org/0000-0002-4100-605X

*кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник, доцент,
доцент кафедри національного
та міжнародного права
Одеського національного
морського університету*